

A MODERN VIEW ON THE SOCIO-CULTURAL APPROACH TO EDUCATION PERSONALITY OF THE FUTURE OF MEDICAL PROFESSIONALS

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗИ

Babienko Vladimir

MD, Professor, Department of Hygiene and Medical Ecology Odessa National Medical University prov. Valihovsky 2, m. Odessa Ukraine, 65082

Talalaev Konstantin

Ph.D., Pro-rector on Scientific and Pedagogical (educational) Work Odessa National Medical University prov. Valihovsky 2, m. Odessa Ukraine, 65082

Aseyeva Yulia

Ph.D, leading lecturer of the Department of Psychology Odessa National Medical University, lane Valihovsky 2, Odessa, Ukraine, 65082

Levkovska Viktoriya

Ph.D, lectore of the Department of Hygiene and Medical Ecology Odessa National Medical University lane Valichovsky 2, Odessa, Ukraine, 65082

Hanykina Snizhana

Ph.D, lectore of the Department of Hygiene and Medical Ecology, Odessa National Medical University lane Valichovsky 2, Odessa, Ukraine, 65082

Sheykh Ali Dani

assistant of the Department of Hygiene and Medical Ecology Odessa National Medical University, lane Valihovsky 2, Odessa, Ukraine, 65082

Бабієнко В.В.

д.мед. н., професор кафедри гігієни та медичної екології Одеського національного медичного університету пров. Валіховський 2, м. Одеса, Україна, 65082

Талалаєв К. О.

к.м.н, проректор з науково-педагогічної (виховної) роботи Одеського національного медичного університету пров. Валіховський 2, м. Одеса, Україна, 65082

Асєєва Ю. О.

к. психол. н., ст. викладач кафедри психіатрії, наркології, психології та соціальної допомоги Одеського національного медичного університету пров. Валіховський 2, м. Одеса, Україна, 65082

Левковська В.Ю.

к. мед. н., викладач кафедри гігієни та медичної екології Одеського національного медичного університету пров. Валіховський 2, м. Одеса, Україна, 65082

Ганікіна С.О.

к. мед. н., викладач кафедри гігієни та медичної екології Одеського національного медичного університету пров. Валіховський 2, м. Одеса, Україна, 65082

Шейх Алі Дані Хуссейнович

асистент кафедри гігієни та медичної екології Одеського національного медичного університету пров. Валіховський 2, м. Одеса, Україна, 65082

Abstract: The article describes the main approaches that address the issues of socio-cultural approach to training of future specialists. In the analysis of existing approaches to training of specialists in higher educational institutions the importance of reforming the existing system from a position of socio-cultural approach because of the consideration and implementation of socio-cultural components in the training future professionals can develop the skills of self-organization and self-development of future specialists. The authors emphasized that this problem must be solved in line with the comprehensive (systemic) approach to the forming of personality of specialist.

Key words: socio-cultural approach, universities, self-improvement, self-organization, innovative methods.

Анотація: У статті розглянуті основні підходи, які зачіпають проблематику соціокультурного підходу до підготовки майбутніх фахівців. При аналізі існуючих підходів до професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах підкреслено важливість реформування існуючої системи з позиції соціокультурного підходу, оскільки урахування та впровадження соціокультурних компонентів у професійну підготовку майбутніх професіоналів дозволяє формувати навички самоорганізації та самовдосконалення у майбутніх спеціалістів. Авторами підкреслено, що дана проблема повинна вирішуватись в руслі комплексного (системного) підходу до формування особистості фахівця.

Ключові слова: соціокультурний підхід, вищі навчальні заклади, самовдосконалення, самоорганізація, інноваційні методи.

Вступ. Сьогодні світова спільнота невідворотно йде до соціальної, педагогічної та економічної ефективності його реалізації гуманістичних ідеалів в освіті шляхом підвищення функціонування. Моральний, інтелектуальний, науково-технічний,

духовно-культурний і економічний потенціал будь-якого суспільства безпосередньо залежить від рівня розвитку освітньої сфери. Однак освіта, маючи суспільну природу та історичний характер, в свою чергу, обумовлена історичним типом суспільства, яке реалізує цю соціальну функцію. Воно відображає завдання соціального розвитку, рівень економіки і культури в суспільстві, характер його політичних і ідеологічних установок, оскільки і педагогі, і вихованці є суб'єктами суспільних відносин. В досвіді кожної людини відбувається становлення внутрішньо сформованого індивідуального освітнього простору на основі залучення до мультикультурного середовища в єдності з субкультурними особливостями державних, національних, соціальних, професійних груп і співтовариств. І не система освіти зі своїми настановленнями нав'язується людині, обмежуючи її свободу вибору, а людина свідомо вибирає індивідуальну освітню траєкторію відповідно до своїх освітніх потреб та здібностей. На сучасному етапі майбутні фахівці змушені послідовно підвищувати професійну кваліфікацію протягом своєї трудової діяльності.

Постановка проблеми. З огляду на науково-технічний та економічний прогрес проблематика перегляду підходів до змісту освіти, професійно-педагогічної підготовки викладацького складу вузів країни та розробка новітніх методів викладання у період сучасності залишається актуальною.

Методи дослідження: синтез та аналіз сучасних підходів до підготовки майбутніх лікарів на етапі професійної підготовки.

Аналіз джерел і аналіз літератури. Спрямовуючи увагу на наукові надбання слід зазначити, що існує достатня кількість робіт як вітчизняних та зарубіжних науковців: В. Беспалько, В. Лернер, Дж. Мартін, Л. Свенсон, М. Скаткін, С. Сисоева, які велику увагу приділяють освітленню теоретичних та практичних підходів до змісту навчально-освітнього процесу. Проблемами загальної культури та соціокультурної компетентності займалися: В. І. Антонович, Е. А. Баллер, Е. В. Боголюбова, Н. С. Злобін, В. П. Зінченко, Г. Л. Ільїн, Л. Н. Коган, М. Коул, Б. Т. Ліхачов, Е. С. Маркарян, В. М. Межуєв, В. О. Соколова та інші. Професійній підготовці, професійним якостям та темі професіоналізму лікарів велику увагу у своїх роботах приділяли наступні вчені: В. І. Бондарь, Л. М. Карамушка, О. О. Кірсанов, Р. Мюнстенберг, В. А. Семіченко, Ю. В. Швалб та інші.

Виклад основного матеріалу. Причинами такої пильної уваги до вивчаємої проблеми є назріла потреба в розвитку загальнокультурного рівня суспільства, в суттєвому підвищенні рівня соціокультурної компетентності як найважливішого компонента професійної компетентності фахівця та професіонала. Система цінностей, яку диктують сьогодні соціальні катаклізми в сфері культури, передбачає суттєві зміни в формулюванні пріоритетних якостей особистості. Особливе значення для формування соціального замовлення має вироблений в суспільстві ідеал перспективного розвитку особистості і засобів наближення до нього. Соціальне замовлення як певна, внутрішньо ієрархічна система соціалізації та професіоналізації різних груп населення та окремих індивідуумів отримує свій розвиток за допомогою організації навчального процесу в різних освітніх інститутах.

Основним нормативним документом, що визначає цільові орієнтири підготовки фахівців, на сучасному етапі, є вимоги Державного освітнього стандарту, у якому враховується стан соціокультурного середовища, потреби і можливості осіб, які отримують певний освітній рівень відповідного фахового спрямування, відповідність інтересам держави або окремого регіону та типу навчального закладу, вимогам виховання і розвитку особистості

тощо. Встановлені стандарти служать еталоном при оцінці якості освіти та підготовки майбутніх фахівця. Так, на нашу думку, на даному етапі розвитку вищої освіти в області медичних знань, виникає необхідність переосмислення системи підготовки майбутніх лікарів, з метою вдосконалення і встановлення певної деталізованості спеціалізації з переглядом рівнів кваліфікаційних вимог. Оскільки процес навчання в вузі, як правило, збігається з періодом становлення ціннісної свідомості молодих людей, їх моральних і професійних якостей. У зв'язку з цим вуз і його середовище виступають важливою умовою формування особистості студента. Таким чином, соціокультурне середовище ВНЗ можна визначити як такий просторовий континуум, в якому переосмислюються набуті знання і збагачується культурний досвід людини, останній здійснюється завдяки взаємодії, спілкування і співтворчості. Соціокультурне середовище ВНЗ виступає таким конструктом, який характеризує соціокультурний простір вузу з якісної сторони і розкриває його соціокультурну організацію. Вищий навчальний заклад – один із ступенів особистісної соціалізації і професійної визначеності майбутнього фахівця, поглиблення його світогляду, вибору і закріплення професійної соціальної ролі студента. Саме у вузі повинні закладатись основи тих особистісних і професійних якостей спеціаліста, з якими він буде вступати в свою професійну діяльність. Для того щоб це стало можливим, необхідно підготувати фахівців, які мають високий рівень професійної самостійності та мобільності в чому й полягає основне завдання вищих навчальних закладів.

У умовах надзвичайно динамічних перетворень в українському суспільстві, посилення конкурентних ринково-економічних відносин, пріоритетності розвитку людини як творчої особистості на етапі професійного становлення, глобалізації сфери освіти актуалізується проблема об'єднання інтелектуальних, життєвотворчих ресурсів і вольових зусиль фахівців гуманітарних професій, для ефективного втілення різномасштабних інноваційних змін в освітньому середовищі. Йдеться про осмислення сучасних підходів до підготовки майбутніх лікарів на етапі професійної підготовки в оновлених соціальних реаліях. У зв'язку з цим особливої ваги набуває проблема професійної підготовки енергійних, креативних, мобілізованих фахівців-лікарів, здатних швидко реагувати на нові умови соціальної та професійної дійсності й кваліфіковано виконувати свої обов'язки з урахуванням індивідуально-особистісних характеристик клієнта. Що на період сьогоднішнього потребує від лікаря високого професіоналізму, володіння сучасними технологіями, бажання та вміння постійно навчатись й самовдосконалюватись, вміти іноді творчо підходити до виконання професійних обов'язків, а інколи й критично, прагматично та раціонально виконувати свої функції. Однак, поки що традиційна підготовка фахівців у соціономічних напрямках, орієнтована на формування знань, вмінь і навичок у предметній галузі, все більше відстає від сучасних вимог. Основою сучасної освітньої програми у вищих навчальних закладах повинні бути не стільки викладання теоретичного надбання певних галузей, а скільки способи засвоєння великого об'єму інформації, розвиток пам'яті, критичного мислення і формування настановлення щодо постійного самовдосконалення та розвитку соціокультурної компетенції [4, 7, 8]. Враховуючи положення Болонського процесу, дана ідея має свою істинність, оскільки випускник вузу повинен характеризуватися не тільки певним рівнем знань та компетенції, але і професіоналізмом, який формується в практичній діяльності, і обов'язково характеризується високою продуктивністю і ефективністю роботи.

У контексті прийнятої «Концепції» державна політика України в сфері освіти визначається основними загальносоціальними тенденціями – демократизацією, деідеологізацією і гуманізацією суспільних відносин. Тому ідеал гуманної, цілісної особистості визначає мету, яку реалізують в сучасній системі освіти, тобто розвиток особистості в єдності її внутрішнього і соціального потенціалу є провідною цінністю при організації педагогічного процесу в ВНЗ. В сучасних умовах цей напрямок знаходить відображення в загальній системі з властивими їй специфічними закономірностями розвитку та функціонування і пов'язаний з громадською теорією цілісного процесу формування всебічно розвиненої особистості як органічною системою з її біологічними, психічними і соціальними властивостями та якостями.

Дослідження та аналіз наукових надбань вітчизняних і зарубіжних вчених вказує на те, що питання професійної підготовки майбутніх лікарів займає помітне місце серед актуальних психолого-педагогічних емпіричних досліджень. В рамках вивчення проблематики становлення професіоналізму лікарів ми можемо відокремити два основних напрямки особистісно-орієнтований та діяльнісний. Прихильники першого підходу схильні вважати, що професійне зростання можливе через розвиток особистісних рис лікаря, а представники діяльнісного напрямку вбачають ефективність зростання професіоналізму лише через формування професійних якостей особистості. Так у роботах Р. Мюнстенберга ми зустрічаємо думку про те, що професіоналізм особистості зумовлюється, ступенем відповідності сформованості таких індивідуальних якостей, як інтерес, загальні і професійні здібності, які відповідають вимогам певної професії [3]. Ефективність психологічних підходів у формуванні професійних якостей лікарів-практиків досліджувала В. А. Семіченко [7]. А. Маслоу розглядав професійний розвиток як процес і спосіб задоволення різного роду потреб особистості, а К. Роджерс бачить сенс життя індивіда в «прагненні реалізувати в процесі життєдіяльності свій вроджений потенціал» [6].

Е. Ф. Зеєр, професійне становлення, вбачає у «процесі прогресивних змін особистості під впливом професійної діяльності, а також власної активності індивіда, спрямованої на самовдосконалення і самостановлення». Він доводить, що «становлення обов'язково базується на потребі у розвитку і можливості її реального задоволення», де потреба є рушійною силою розвитку. А особистість лише тоді включається в діяльність, коли це стає їй необхідно, отже, з'являються мотиви, що відображають потреби, які стали актуальними для особистості в певний період часу [2]. Життєве самовизначення особистості, на думку А.К. Маркова, безпосередньо пов'язане з професійним самовизначенням, а згодом і з професійним становленням. Оскільки мета професійного навчання повинна визначатись виходячи з уявлень про майбутню професійну та громадську діяльність фахівця, постає питання про підготовленість випускників ВНЗ різноманітних спеціальностей, в тому числі й лікарів, до реальної професійної діяльності.

Результати. Таким чином, професійна підготовка фахівців повинна передбачати таке професійне навчання та забезпечувати умови для професійного розвитку, в результаті яких студент опанує не тільки необхідну систему наукових знань і пізнавальних умінь, навичок, а й закріпить позитивне сприйняття обраної професії, що сприятиме становленню конкурентоспроможного фахівця-практика. Хоча не слід забувати, що «особистісно-професійне самовдосконалення є змістом професійного саморозвитку, кінцевою метою якого є повне розгортання особистісних і професійних якостей, трансляції власної індивідуальності через результати праці, а також із-за змін

в самому собі» [2]. Тобто на певному етапі навчання студентам необхідно здійснити свідомий особистий вибір спеціалізації для подальшого навчання, орієнтуючись на перспективи професійного розвитку та внутрішні переконання, мотиви, ідеали, уявлення та особистісносформовані професійні плани. Такий крок вимагає від студента свідомого уявлення про себе як фахівця, розуміння власних потенційних можливостей особистісного росту, так і подальшого розвитку професійно значущих якостей у відповідності з соціальними вимогами та умовами професійної діяльності. Опинившись перед вибором професійної спрямованості, майбутньому лікарю необхідно звертати увагу на власний стиль навчально-професійної діяльності, враховувати здатність до самостійного оволодіння основами науки та схильності до дослідницької роботи, передбачити, наскільки професійна діяльність зможе стати частиною всієї життєдіяльності і забезпечити самостійне планування і саморегуляцію власних дій у досягненні життєвих цілей.

Слід пам'ятати, що студент – це майбутній фахівець, професіонал. Підготовка професіонала ґрунтується на засвоєнні знань, конкретних вмінь, засвоєнні конкретних поведінкових зразків. Впровадження особистісно-орієнтованого підходу який поєднує цілеспрямований процес формування самодостатності, рівня домагань і самоактуалізованості, посилення пізнавальної активності, формування мотиваційно-вольової сфери особистості, забезпечить розвиток професійно значущих якостей у відповідності з суспільними запитами. Безумовно, способи і форми психологічної діяльності можна засвоїти або скопіювати, але ефективність діяльності лікаря залежить від його внутрішнього стану, його особистісних якостей, від впорядкованості внутрішнього світу, оскільки інструментом для його роботи, багато в чому, є власна особистість. Тому саме на етапі професійного становлення важливу роль відіграє формування високих моральних принципів, правильна організація системи особистісних цінностей. Завданням будь-якого ВНЗ є не лише випуск фахівців, які отримують підготовку високого рівня, але і включення студентів вже в процесі навчання у розробку принципово нових технологій, їх адаптація до реальних умов професійного середовища, а й набуття практичних навичок, особистісного досвіду, що можливе лише при постійному застосуванні теоретичних знань на практиці. Придбання таких навичок багато в чому залежить від змісту і методики навчання майбутніх фахівців. Правильна організація навчального процесу в сукупності з залученням студентів до позааудиторської роботи може стати одним з чинників, здатних забезпечити формування соціокультурної компетентності студентів як суб'єктів педагогічного процесу, що обумовлює необхідність у створенні студентських організацій у ВНЗ. Добровільна участь в діяльності таких студентських спілок сприяла б розвитку соціокультурної компетентності, що у свою чергу дозволило б підвищити її роль і місце у підготовці студентів ВНЗ, а також частково задовольнити внутрішні потреби та узгодити їх з соціальним замовленням суспільства. Такий підхід сприятиме розвитку таких важливих компетенцій як здатність працювати в групі, розвиватиме почуття відповідальності та особистої дисципліни, духу професіоналізму, прагнення до досконалості, відчуття змагальності, почуття служіння спільній справі, патріотизму тощо.

Оскільки традиційні освітні підходи призвели до невідповідності між тим, що викладається студентам у вузі і тим, що потрібно галузі. Багато вищих навчальних установ переходять до проблемно-орієнтованого навчання, яке ґрунтується на розв'язанні завдань за допомогою реальних проблем, отже від регламентованої системи до казуальної.

Основні методичні інновації пов'язані зі застосуванням інтерактивних форм і методів навчання. Впровадження таких

форм навчання є одним з найважливіших напрямів удосконалення підготовки студентів у сучасній вищій школі. Студенти легше вникають, розуміють і запам'ятовують матеріал, який вони вивчали шляхом їх активного залучення в навчальний процес, за допомогою занурення в професійне середовище, а медична галузь одна з небагатьох галузей яка може з легкістю собі це дозволити. Повсякденне занурення студентів у професійне життя при навчанні надасть змогу сформувати не тільки професійний понятійний апарат але й сприятиме формуванню питливості, критичності, стійкої мотивації до самовдосконалення. Тому не слід недооцінювати можливості казуального підходу до навчання студентів медичних вузів. Основною метою впровадження інтерактивних методів у викладанні є створення комфортних умов навчання, за яких студент відчуває свою інтелектуальну спроможність і успішність, що стає запорукою ефективності процесу навчання.

Основу інноваційних освітніх технологій, які застосовуються в навчальному процесі, повинно становити соціальне замовлення, професійні інтереси майбутніх фахівців, урахування індивідуальних, особистісних характеристик студентів [4, 5].

Рекомендації. Слід підкреслити, що при підготовці фахівців у вищій школі, застосування інноваційних форм і методів необхідно розумно поєднувати з прагматичним розумінням цілей і завдань навчання і підготовки кадрів. У сучасній психолого-педагогічній літературі зазначається, що інноваційні методи отримують відображення в багатьох технологіях навчання, які спрямовані на розвиток і вдосконалення навчально-виховного процесу і підготовку фахівців до професійної діяльності в різних сферах життя сучасного суспільства [1, 8, 9]. Вказується на їх позитивність при формуванні й закріпленні професійних знань, умінь та навичок, сприяючи розвитку професійних якостей студентів, як майбутніх фахівців. Використання викладачами інноваційних методів у процесі навчання сприяє подоланню стереотипів у викладанні різних дисциплін, розроблення нових підходів до професійних ситуацій, розвитку творчих, креативних здібностей студентів [7].

Сучасні педагогічні надбання зосереджуючи увагу на системності інноваційних підходів до навчання у вищій школі вказують на охоплення всіх аспектів навчально-виховної роботи при підготовці майбутніх спеціалістів. Оскільки у період сьогодення оновлення системи вітчизняної освіти орієнтується на входження України у світовий загальнокультурний простір, яке відбувається на основі присвоєння особистісно-орієнтованої парадигми і визначає головні напрями реформування суспільства і розвитку людини. Завдання освіти полягає в залученні людини до культурних цінностей науки, мистецтва, моральності, права, економіки. У зв'язку з цим освіту можна розглядати як освоєння і збереження культурних норм з орієнтацією на майбутнє, в основі якого має лежати культурне самовизначення людини. Умова здійснення такого процесу полягає в реалізації людиною свого вибору в культурному просторі.

На період сьогодення в процесі становлення навчального, виховного та методичного процесу у вищих навчальних закладах України спостерігається тенденція суперечності між: потребою особистості та суспільства; соціокультурного підходу до становлення професіоналів і реальним рівнем цієї якості, який формується в сучасній системі вищої професійної освіти; зростаючими вимогами до сучасного фахівця як цілісної особистості і професіонала та неадекватним місцем соціокультурної підходу як важливого компонента формування професійної компетентності, недостатньою розробленістю механізму формування конкурентноспроможного фахівця у навчально-виховному процесі вищої школи тощо.

Список літератури

Список літератури

1. *Загальна педагогіка та історія педагогіки* : підручник / К.В. Аїмедов, В.В. Бабієнко, В.А. Бабієнко, В.В. Сторож. — К.: Видавничий дім «Слово», 2014. — 352 с.
2. Зеер Э. Ф. *Психология профессий: Учебное пособие для студентов вузов* / Э. Ф. Зеер. — Москва: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. — 336 с.
3. Критская В. П., Мелешко Т. К. Дефицит потребности в общении и особенности развития личности // *Психологический журнал*. — 1997. — № 3. — С. 10.
4. Константинов В. В. *Экспериментальная психология* / В. В. Константинов. — СПб: Питер, 2006. — 272 с.
5. Осмоловская И.М. *Инновации и педагогическая практика* // *Народное образование*. — 2010. — № 6. — С. 182—188.
6. Роджерс К. *Несколько важных открытий* // *Вестник МГУ. Серия 14. Психология*. 1990. № 2. С. 58-65.
7. Семиченко В. А. *Психологические основы процесса профессиональной подготовки студентов вуза* / В. А. Семиченко. — Полтава, 1991. — 79 с.
8. Семиченко В.А. *Проблеми і пріоритети професійної підготовки* / В.А. Семиченко// *Педагогічний дискурс: зб. наук. праць*. — 2007. — Вип. 1. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2007_01
9. Симоненко Н.Н. *Управление образовательными услугами с применением инновационных методов обучения* // *Вестник Тихоокеанского государственного университета*. — 2012. — № 2. — С. 201—206.

References:

1. *Zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky* : pidruchnyk / K.V. Aïmedov, V.V. Babïenko, V.A. Babïenko, V.V. Storozh. — K.: Vydavnychii dim «Slovo», 2014. — 352 s.
2. Zeer E. F. *Psykholohyia professyi: Uchebnoe posobyie dlia studentov vuzov* / E. F. Zeer. — Moskva: Akademicheskyyi Proekt; Ekaterynburh: Delovaia knyha, 2003. — 336 s.
3. Krytskaia V. P., Meleshko T. K. *Defytsyt potrebnosti v obshcheny i osobennosti razvytiya lychnosti* // *Psykholohycheskyi zhurnal*. — 1997. — № 3. — S. 10.
4. Konstantynov V. V. *Eksperymentalnaia psykholohyia* / V. V. Konstantynov. — SPb: Pyter, 2006. — 272 s.
5. Osmolovskaia Y. M. *Ynnovatsyy u pedahohycheskaia praktyka* // *Narodnoe obrazovanye*. — 2010. — № 6. — S. 182—188.
6. Rodzhers K. *Neskolko vazhnykh otkrytyi* // *Vestnyk MHU. Seryia 14. Psykholohyia*. 1990. № 2. S. 58-65.
7. Semychenko V. A. *Psykholohycheskye osnov protsessa professionalnoi podgotovky studentov vuzav* / V. A. Semychenko. — Poltava, 1991. — 79 s.
8. Semychenko V.A. *Problemy i priorytety profesii noi pidhotovky* / V.A. Semychenko// *Pedahohichnyi dyskurs: zb. nauk. prats*. — 2007. — Vyp. 1. — *Rezhym dostupu*: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2007_01
9. Symonenko N.N. *Upravlenye obrazovatel'nyimi usluhamy s prymenenyem ynnovatsy onnykh metodov obucheniya* // *Vestnyk Tykhookoanskoho hosudarstvennogo unyversyteta*. — 2012. — № 2. — S. 201—206.